ARCHEOLOGINIAI ŽVALGOMIEJI TYRINĖJIMAI JONIŠKIO MIESTE

Ernestas VASILIAUSKAS

Joniškio miesto įkūrimo pradžia yra laikomi 1523 m., kai Vilniaus vyskupas Jonas vizituodamas tuo metu jo valdyto Šiaulių valsčiaus pakraščius sužinojo, kad jų gyventojai vis dar buvo pagonys. Vyskupo nurodymu keliose gyvenvietėse įsteigtos bažnyčios, o viena tokia gyvenvietė pavadinta Joniškiu. 1526 m. joje pastatyta bažnyčia. Kur buvo ši gyvenvietė, tyrinėtojų nuomonės skiriasi: vieni teigia, kad ji galėjo būti dabartinio Kalnelio vietoje (3 km į ŠV nuo Joniškio), kiti, – kad dabartinio miesto vietoje. 1616 m. Joniškiui suteikta Magdeburgo privilegija.

Bažnyčios konfirmacijos dokumente 1607 m. Joniškis vadinamas miestu, kuriame buvo turgaus aikštė ir keturios gatvės – Upytės, Vokiečių, Žagarės, Užmūšės. Beveik neabejojama (A. Miškinis, A. Tyla), kad XVII a. pradžioje Joniškį ir Šiaulius jau jungė tiesioginis kelias. 1651 m. inventoriuje minimos šios gatvės: Upytės (27 sodybos), Livonijos (27), Šiaulių (15), Žagarės (3), Dvaro (4).

Joniškio senamiesčio XVI a. pabaigos – XVIII a. kultūriniai sluoksniai tyrinėjami nuo 1990 m. Archeologinius tyrinėjimus Šiaulių Senojoje g. 1993 m. vykdė ŠAM (vad. A. Šapaitė). Jų metu konstatuota, kad kultūrinis sluoksnis Šiaulių senojoje g. Nr. 1a yra visiškai suardytas. ŠAM (vad. A. Šapaitė) tyrimus tęsė 1994 m., jų metu XVIII a. datuojami sluoksniai aptikti Šiaulių senosios g. Nr. 9.

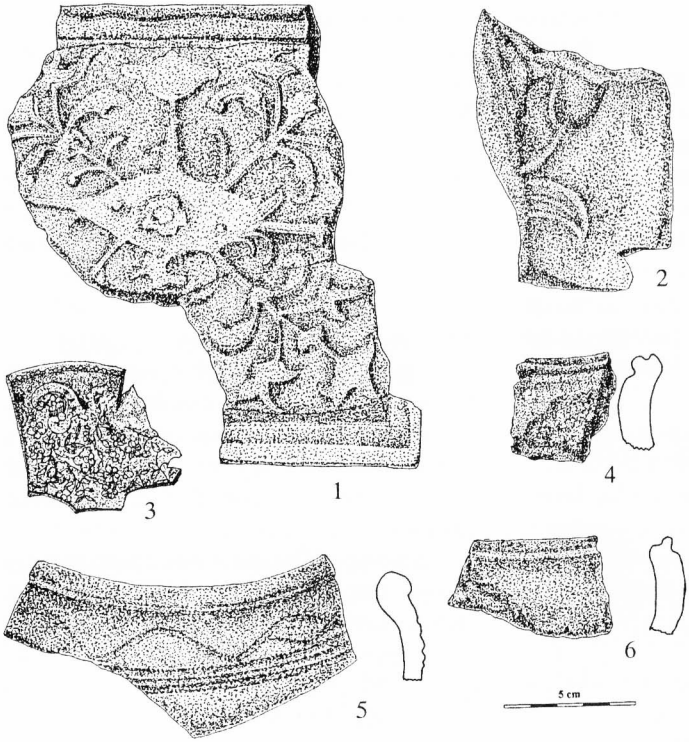
Archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai šalia numatyto kasti objekto Miesto a. buvo atlikti 1990 m. (LII, vad. A. Merkevičius), jų metu kultūrinis sluoksnis, datuojamas iki XVII a., nebuvo aptiktas. 1995 m. (ŠAM, vad. A. Šapaitė) tyrinėjimų metu Miesto a., prie namo Nr. 15 aptiktas VII–VIII a. datuojamas kapas. 1996 m. (vad. G. Aleliūnas) Miesto a. Nr. 15 aptiktas V–VIII a. datuojamas kapas. 1997 m. (vad. G. Aleliūnas) buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrinėjimai kasamos šiluminės trasos vietoje tarp M. Slančiausko ir Žagarės g. (šalia Miesto a.), kur aptikti kultūriniai sluoksniai, datuojami XVII–XVIII a.

2001 m. Joniškio senamiestis tyrinėtas trijose vietose, ištirtas bendras 16 m^2 plotas.

Šiaulių senoji g. Nr. 2–4.

Tyrinėta kanalizacijos ir vandentiekio trasa – buvo iškasti 5 šurfai, ištirtas 7,8 m^2 plotas. Įžemis – molis buvo pasiektas 1,1–2 m gylyje.

2001 m. archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų Šiaulių senojoje g. metu surinkta XVI a. pabaigos – XVII a. datuojamos žiestos glazūruotos (dalis jos ornamentuotos bangelės ornamentu (38:5 pav.)), redukcinės (38:4, 6 pav.), oksidacinės, glazūruotos plonasienės keramikos, XVIII a. pab. – XIX a. dekoruotos porceliano lėkštelės fragmentas (38:3 pav.), neglazūruoto koklio fragmentas, dekoruotas „apkausto“ ornamentu (XVI a. pabaiga – XVII a. pirmoji puse) ir žaliai glazūruoto, dekoruoto tulpės (XVII a. antroji puse) (38:2 pav.) ornamentu. Taip pat XVII–XVIII a. datuojamuose sluoksniuose su-

38 pav. Archeologiniai radiniai, surinkti Šiaulių senojoje gatvėje Nr. 2–4. *M. Ostašausko pieš.*
Fig. 38. Archaeological finds collected at Šiaulių Senoji street 2–4.

rinkta plytų, čerpių, odinio apavo fragmentų, kaltinių vinių.

Šurfe 1 (Šiaulių senoji g. Nr. 2–4), kv. A 2, 1,6 m gylyje atsidengė pamatai, krauti iš 10x9, 16x126, 22x28 cm dydžio akmenų, tarp jų buvo plytų nuolaužos. Pamatai buvo apie 80 cm pločio. Į PR nuo pamatų žemė buvo juoda, maišyta. Čia rasta XVI a. pabaiga – XVII a. pirmąja puse datuojama žiesto glazūruoto puodo šukė, ornamentuota bangelės ornamentu ir horizontaliomis linijomis (38:5 pav.). Įžemis – molis pasiektas 2 m gylyje.

Šurfuose 1, 4, 5 buvo aptikti kultūriniai sluoksniai su XVI a. pabaiga – XVII a. datuojama keramika, kokliais. Kiti sluoksniai pagal rastą keramiką datuojami platesniu laikotarpiu – XVI–XX a.

Šiaulių senoji g. Nr. 1

Tyrinėta kanalizacijos trasa. Tyrinėjimų metu kasamos trasos vietoje buvo iškasti 2 šurfai (1x0,85 m ir 2,1x0,8 m dydžio), ištirtas bendras 2,5 m^2 plotas. Šurfe 1 įžemis pasiektas 1,6 m gylyje.

2001 m. archeologinių žvalgomųjų tyrinėjimų Šiaulių senojoje g. metu surinkta XVI a. pabaiga – XVIII a. datuojamos žiestos glazūruotos, redukcinės, oksidacinės keramikos.

Šurfe 2, 1,3–1,5 m gylyje aptikti iš akmenų (nuo 20x30 iki 35x55 cm dydžio) sudėti pastato pamatai. Pamatai ėjo PR–ŠV kryptimi. 1,25–1,3 m gylyje, virš ir ant akmenų buvo aptikta radinių: gyvūnų kaulų, redukcinės ir glazūruotos keramikos. Pagal rastą keramiką pamatai datuojami XVI a. pab. – XVII a. Dėl ribotos tyrimų apimties įžemis nebuvo pasiektas.

Miesto a. Nr. 15–17

Tyrinėta telekomunikacijų linija. Tyrinėjimų metu kasamos trasos vietoje buvo iškasti 4 šurfai, iš viso ištirtas 5,7 m^2 plotas, žvalgyta kasama trasa. Įžemis –

molis, smėlis, priesmėlis pasiektas 1,2–1,8 m gylyje.

2001 m. tyrinėjimų metu buvo surinkta archeologinė medžiaga: XVI–XVII a. žiesta keramika (38:2–4 pav.), karnizinio koklio fragmentas (38:1 pav.), žalvarinis įvijinis žiedas (VIII–XI a.), gyvūnų kaulai.

Žvalgytoje trasoje tarp Miesto a. Nr. 17 ir Žagarės g. Nr. 1 aptiktos Rusijos imperijos monetos su 1905–1915 m. datomis, sukibusios į stulpelį (10 vnt., nominalas – 10 kapeikų). Tai lobio, aptikto 1997 m., dalis.

Šurfuose 3 (1,05–1,2 m gylyje) ir 4 (0,8 m gylyje) buvo aptikti iš akmenų krauti grindiniai, kurie pagal keramiką datuojami XVI a. pabaiga – XVII a.

2001 m. pagal radinius ir stratigrafiją galima išskirti 2 kultūrinių sluoksnių horizontus, kuriuos skyrė iš akmenų krauti grindiniai (šurfas 3, 4):

1) VIII–XI a. (pagal rastą žalvarinį įvijinį žiedą – aptiktas po grindiniu);

2) XVI a. pabaiga – XVII a. (pagal keramiką – surinkta ant grindinio).

Tiek ankstesnių, tiek 2001 m. metų tyrinėjimų metu nerasta tik XVI a. datuojamos medžiagos, leidžiančios teigti, kad Joniškis XVI a. pradžioje kūrėsi dabartinėje miesto teritorijoje, o ne Kalnelio kaimo vietoje.

2001 m. tyrinėjimų Miesto a. Nr. 15–17 metu sukaupti duomenys patvirtino, kad šioje Joniškio miesto centro dalyje VII–XI a. buvo kapinynas, o vėliau šioje vietoje XVI a. pabaigoje – XVII a. statėsi miestas.

2001 m. tyrinėjimų Šiaulių senojoje g. sukaupti duomenys patikslino Joniškio urbanizacijos raidą XVI a. pabaigoje – XVII a. Remiantis tyrinėjimų išvadomis galima teigti, kad iš pradžių, XVI a. pabaigoje – XVII a., miestelis kūrėsi ne vien Š bei ŠR miesto aikštės dalyje, kaip anksčiau buvo teigiama, bet ir PR aikštės dalyje.

ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN THE TOWN OF JONIŠKIS

In 2001 in the town of Joniškis the archaeological survey was carried out and during it the total area of 16 m^2 was investigated.

Among collected finds there were a bronze spiral ring (8th–11th centuries), animal bones, coins of the Russian Empire dated as of 1912–1915, stacked in a pile (10 pieces with denomination of 10 kopecks), thrown pottery (end of the 16th–17th centuries), glazed and non-glazed tile fragments (end of the 16th–17th centuries), bricks from the 17th–18th centuries, roof tile fragments, forged studs.

In two investigated sites at Šiaulių Senoji, the remnants of buildings of unclear purpose resembling of a foundation piled from stones were found.

In test pit 3 (at a depth of 1.05–1.2 m) and test pit 4 (at a depth of 0.8 m) at Miesto Square, pavements cobbled from stones were found. Judging from their ceramics, they are dated to the end of 16th–17th centuries.